

CSENDES BESZÉLGETÉS A „CSENDES DON”-NÁL

Ülünk a Pannónia Filmgyár házivetítőjében, s Magyarországon az elsők között nézzük végig a *Csendes Don* filmváltozatának első részét.

— Tulajdonképpen el vagyok ragadtatva az író-rendező *Geraszimov* munkájától éppúgy, mint a színészekétől. A lényeges történéseket vitték a regényből a színpadra, remekül jelenítik meg a cári világ kozmopolitizmusát, a háború borzalomát (ez az első rész Grigorij frontról való hazatéréséig tart); *Akszinyát*, *Grigorijt* magam sem tudtam volna másképp elképzelni, mint ahogy a két egyszerű színész, *Bisztrickaja* és *Glebov* életrekelte őket.

— Azért mégis felfigyelek arra, hogy az első mondatot „tulajdonképpen”-nel kezdted: valami van az elragadtatásod alján, amitől nem teljesen áttetsző az öröm pohara. Hiába forgatókönyv-író, színész, rendező operatőr jó munkája: csak sokkal kevesebb ez a film, mint a regény. Kevesebb is, kicsit más is. No, persze, hogy is lehetne másként; hiszen ez a regény a világirodalom élvonalába tartozik, a szovjet irodalom egyik legnagyobb remeke, mely mellé lehet talán még egy pár írást emelni, de főle egyet sem; hogy sürítsék annak érzelmi, gondolati, eseménybeli gazdagságát egy kétórás filmbe? Meg aztán látta-e már nagy regényből készült igazán nagy

filmet? Vajon nem tángoltak szakadékok akár a *Nyomorultak*, akár a *Párisi Notre Dame* vagy éppen a *Bűn és bűnhődés* film-feldolgozásai és a regények között?

— Igaz, igaz; de láttuk a *Szegény szerelmesek krónikáját*, láttuk a csodálatos *Anni diffícil-t*, hogy csak azt említem, ami hirtelen az eszembe jut. Azok is regényből készültek, s semmivel sem maradtak az eredeti mögött; talán még több is voltak, mint az.

— Igaz, de azok legfeljebb, ha közepes regények; a rendezőnek, átírónak sokkal szabadabb keze volt. A regény nyersanyag lehetett a számára, amelyet kedvére formált. De az irodalmi remekekkel más a helyzet: a mű önálló tökéletessége és tekintélye egyaránt köti a film alkotót s a nézőket; változhatatlan talán az anyagban (bár ezt is a szemükre vetik), de el nem mozdulhatnak mellette.

— Szóval, szerinted csak közepes, vagy annál gyöngébb regényeket kellene filmre vinni, amiben a rendező a maga számára film-lehetőséget lát; a remekművektől meg egyenesen el kéne tiltani őket, hogy ne zavarják meg saját képzelgéseikkel az olvasó fantáziáját?

— Valahogy így van; bár itt ez a *Csendes Don*... Igazán nem mondhatom, hogy bármiben is megzavarta volna a regény közben kialakult elképzelései-

met; csak, hiába, mégsem tud olyan gazdag lenni, mint a regény s lelkemben maradt képe.

— Én azt hiszem, a regény-filmésítésnek két típusa kezd kialakulni. Az egyik, amit te is helyeselsz: amikor a regény a film-művészek számára csak nyersanyag, trambulín. Ezt azokkal a regényekkel tehetik, amelyekre te is gondolsz: ahol az irodalmi presztízs még nem köti az alkotó kezét. Ezeket a filmeket nyugodtan megnézheti az is, aki a regényt már ismeri: újat s újszerűen kap tőle, ha igazi művész kezébe került a regény anyaga. A másik, a remekművek, a mindenki által — vagy majdnem mindenki által — ismert irodalmi standard-művek film-feldolgozása. Itt a művészet a hűség...

— Értelek. Egyfelől tehát a szabad alkotás szárnyalása másfelől az illusztrátor munkája. Nem hálátlan feladat ez egy filmrendezőnek?

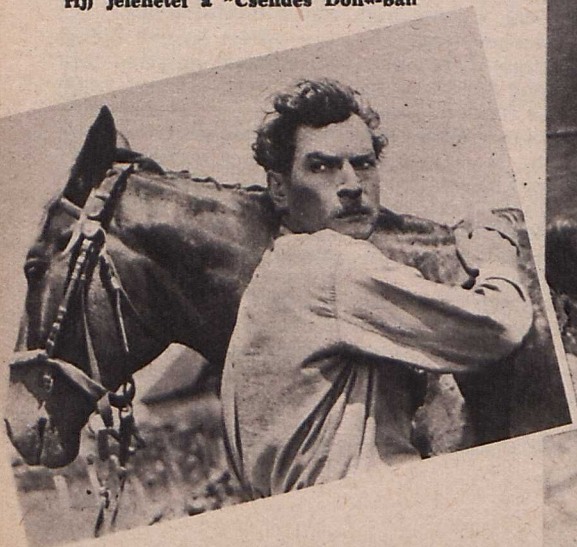
— Miért lenne? Zichy Mihálynak hálátlan feladat volt Aranyt vagy Puskind illusztrálni? Nem magasrendű és művészhez méltó feladat láthatóvá, egyénivé tenni azokat a típusokat, helyzeteket, amelyek az olvasó lelkében a könyv nyomán kialakultak s a művészi beleélés olyan fókán, amely az olvasónézők többségét kielégítik? Nehogy azt hidd, hogy ez nagyon könnyű dolog. Nem is tudom, nem könnyebb-e saját

viziókat a nézőre kényszeríteni, mint megtalálni az összhangot a magunké s a többieké, a sokaké között...

— Várj csak egy pillanatra! Itt egy kis zökkenőt érzek. Nem túl szűk körben látjuk mi a dolgokat? Azoknak a szemével, akik igyekeznek mindent elolvasni, amihez hozzájutnak? Miért lett a század legnépszerűbb művészete a film? Mert az emberek hatalmas tömegei szívesebben néznek két órán át mozgó képeket, mint olvasnak feketét fehéren — sokkal hosszabb ideig. Hány millió mozilátogató van, aki könyvet csak minden szent ünnepen vesz a kezébe, s akkor se a *Csendes Don-t*, hanem ki tudja mit? Nem érzed, milyen jelentősége van annak: ezek számára is megmutatni — hitelesen és művészien — legalább e regény lényeges kivona-

Bisztrickája (Akszinja) és Glebov (Grigorij) jelenetei a „Csendes Don”-ban

tát; hátha kedvet kapnak az elolvasására utána, s a film segíti fantáziájukat, hogy megelevenedjék előttük az olvasott lap.

— Úgy is van! Tehát a kiindulópontunk helytelen volt: nem a regényt-már-olvasott-ak szemszögéből kell tekinteni a remekművekből készült filmeket, hanem a „szűz szemek” oldaláról: nekik mit ad. S ha innen nézzük, a *Csendes Don* a legtöbbet adja, amit film egy regényből adhat: a mese hiteles életét, egy táj, egy millió magávalragadó képét, emberi szenvedélyek drámáját — s ebben vajmi keveset számít, hogy az első rész még inkább Aikszinya drámája, mint Grigorijé. Ezért érdemes a nagy művek filmrevitellével újra meg újra kísérletezni; ezért örülhetünk, ha ez oly művészien sikerül, mint most, a *Csendes Don* esetében.

NAGY PÉTER

